

مقاله پژوهشی:

الگوی راهبردی مطلوب اشراف اطلاعاتی در ساحفاها

احمد چراغی^۱

تاریخ دریافت: ۱۳۹۷/۰۹/۱۸

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۷/۱۲/۰۹

چکیده

اشراف اطلاعاتی یکی از مباحث چالش‌برانگیز بوده و همیشه مورد اختلاف نهادهای نظارتی و بخش‌های اجرایی ساحفاها می‌باشد. با وجود تلاش مستمر و قابل تقدیر سازمان‌ها در کسب اشراف اطلاعاتی و موفقیت‌های حاصله، فرماندهی معظم کل قوا (مدظله‌العالی) دائماً بر ارتقا و گسترش اشراف تأکید دارند و بعضاً شکست‌ها و غافلگیری‌ها، برخی ضعف‌های اشراف اطلاعاتی ساحفاها را هویدا می‌نماید؛ در حالی که ساحفاها مدعی اشراف اطلاعاتی کامل هستند؛ رده‌های نظارتی از آن‌ها قانع نیستند و در این زمینه الگوی مطلوب و قابل پذیرش برای همه سازمان‌ها وجود ندارد. سؤال این است: الگوی راهبردی مطلوب اشراف اطلاعاتی در ساحفاها کدام است؟ نوع تحقیق از نظر هدف توسعه‌ای - کاربردی، از نظر ماهیت، توصیفی - پیمایشی و از منظر نوع داده‌ها و روش تحقیق آمیخته می‌باشد. با استفاده از ابزارهای مصاحبه و فیش‌برداری و آزمون‌های تحلیل عاملی و فریدمن، مؤلفه و شاخص‌های مربوط به هر یک از ابعاد اشراف اطلاعاتی ساحفاها حاصل شد و در مرحله کمی و برای حصول به ارتباط و اولویت‌های عوامل و مؤلفه‌ها با پرسشنامه محقق‌ساخته و جامعه آماری ۵۷ نفری از خبرگان و نخبگان ساحفاها و نیروهای مسلح، موارد ذیل و الگوی مطلوب اشراف اطلاعاتی حاصل گردید. مطابق نتایج تحقیق به ترتیب اسناد بالادستی، مبانی ارزشی، رویکردها، حریف و دشمن و چشم‌انداز به‌عنوان جهت‌سازهای الگوی مطلوب به دست آمد. در اهداف اشراف: کشف، شناسایی، پیشگیری و خنثی‌سازی حاصل شد. در مأموریت‌های ساحفاها: تهیه طرح‌های حفاظتی، اخبار و اسناد و اطلاعات و اهداف مرجع و نظارت بر آن‌ها، کشف و خنثی‌سازی توطئه‌ها و براندازی و جاسوسی و خرابکاری، بررسی صلاحیت امنیتی کارکنان و سازمان‌های وابسته، آموزش و ارشاد و آگاه‌سازی حفاظتی کارکنان، مطلع نمودن فرماندهان از موارد مفید برای مأموریتشان، کسب و جمع‌آوری اخبار و اطلاعات طبقه‌بندی‌شده، طرح‌ریزی و انجام عملیات فنی و کنترل ارتباطات، گزارش اخبار و اطلاعات امنیتی به مراجع ذی‌صلاح، کشف و شناسایی فعالیت‌های سیاسی کارکنان و نفوذ جریان‌ات سیاسی در نیروهای مسلح می‌باشد.

کلیدواژه‌ها: الگوی راهبردی، مطلوب، اشراف اطلاعاتی، ساحفاها

۱. دانشجوی دوره دکتری امنیت داخلی دانشگاه عالی دفاع ملی

مقدمه

در ساحفها اشراف اطلاعاتی موجب می‌شود ضمن احاطه و تسلط بر مأموریت، با پیش‌بینی حوادث امنیتی و غیرامنیتی مؤثر در مأموریت و با ارائه تحلیل مناسب، آسیب‌ها و تهدید را شناسایی و از غافلگیری جلوگیری نماید. منابع دینی ما و فرماندهی معظم کل قوا^(مدظله‌العالی) نیز در فرمان‌ها و بیانات خود به دفعات بر تحصیل اشراف اطلاعاتی تأکید نموده‌اند. ایشان می‌فرمایند: «اگر یک اطلاعات ایده‌آل بخواهیم ما داشته باشیم، بایستی این‌گونه باشد که اطلاعات در کشور فضای امن ایجاد کند؛ یعنی تصرف اطلاعاتی و حرکت اطلاعاتی و کار از نوع حفاظتی باید تبدیل شود به کار امن‌سازی و ایجاد امنیت در کشور؛ یعنی بایستی ما آن‌چنان رسوخ کنیم در پایه‌های جامعه و آن مرافق اطلاعاتی را و مراکز اصلی اطلاعاتی را در دست داشته باشیم که واقعاً احساس کنند مسئولین کشور که هیچ نگرانی‌ای وجود ندارد، یعنی مسلط باشند بر کارشان تا مردم هم در سایه اعتماد آن‌ها احساس آرامش و امنیت بکنند» (بیانات در جمع وزیر و معاونین اطلاعات ۲۵ / ۱۲ / ۱۳۶۴). اشراف اطلاعاتی در واقع تسلط مناسب حفاظت اطلاعات بر حوزه مأموریتی خود است. تحولات، بسیار سریع و پیچیده است و همراهی نکردن با آن‌ها در جهت پیش‌بینی و پیشگیری، موجب غافلگیری اطلاعاتی در همه سطوح و کاهش تسلط خواهد شد و شکست نتیجه این غافلگیری است. الگوی راهبردی اشراف اطلاعاتی به دلیل جنبه حفاظتی و امنیتی و ارتباط با منافع و سطوح مختلف امنیت لازم است در بسیاری از شئون مدیریت ساحفها و سازمانی نیروهای مسلح کشور رسوخ نماید. فقدان یک الگوی راهبردی کارآمد از اشراف اطلاعاتی و نیز روشن نبودن معیارهای ارزیابی اشراف، همواره سبب ارائه دیدگاه‌های متفاوت از سوی اشخاص و مسئولین گردیده است و این امر بعضاً موجب ایجاد توقعات غیر منطقی شده و به تعبیری «تکلیف مالایطاق» بر مجریان اشراف بوده است؛ بنابراین، مسئله این است که در زمان حال و موقعیت حساس منطقه‌ای و جهانی که فرصت‌ها و تهدیدهای گوناگون داخلی و خارجی برای ایران اسلامی وجود دارد، ساحفها چگونه می‌توانند، با نگاه گسترده، توان همه‌جانبه و کارآمد، همگرا، همسو و هماهنگ به اشراف مؤثر برسند و یا با بهره‌گیری از اطلاعات

به موقع، صحیح و متقن محیطی، شناخت دقیق و درست از قوت‌ها و ضعف‌های محیط خودی و حریف، مأموریت‌های محوله را انجام دهند و در نهایت اشراف اطلاعاتی آن‌ها زمینه‌ساز جلوگیری از غافلگیری در همه حوزه‌ها باشد. بررسی‌های محقق و شواهد موجود نشان می‌دهد که مسئله اشراف اطلاعاتی بر موضوعات مأموریتی، یکی از مباحث چالش‌برانگیز بوده و همیشه مورد اختلاف نهادهای نظارتی و بخش‌های مأموریتی بوده است، در حالی که رده‌های مأموریتی و اجرایی مدعی اشراف اطلاعاتی کامل هستند؛ ولیکن رده‌های نظارتی از اشراف آن‌ها قانع نیستند و با وجود تلاش سازمان‌ها در کسب اشراف اطلاعاتی و موفقیت‌های حاصله، در این زمینه الگوی جامع و قابل پذیرش در همه سازمان‌ها که قادر به تبیین میزان اشراف اطلاعاتی به‌ویژه در حوزه دشمن با رویکرد آفندی باشد و مورد قبول همه سازمان‌ها باشد وجود ندارد. از طرفی ساحفها با تمرکز بر دشمن و با رویکرد آفندی برای دستیابی به اهداف مأموریتی و چشم‌انداز ملی، بر اساس فکر و نیازهای سازمانی و استفاده از علم جامع اطلاعاتی در جهان امروز، رویکرد اسلامی و ایرانی سمت‌گیری به‌سوی عمل و کاربردی کردن آن بر اساس نیازهای خودی و نگرش نظام‌مند به مقوله آرمان‌گرایی واقع‌بینانه در رسیدن به اهداف در بازه زمانی مشخص به الگوی راهبردی کارآمد اشراف اطلاعاتی نیاز دارند. وجود این پیش‌فرض‌ها محقق را بر آن داشت به دنبال حل این مسئله برود که چرا الگوی راهبردی پاسخگوی اشراف اطلاعاتی ساحفها می‌باشد.

اهمیت و ضرورت تحقیق

اهمیت تحقیق

با اجرای این تحقیق و ارائه الگوی اشراف اطلاعاتی کارآمد برای ساحفها با تمرکز بر دشمن و رویکرد آفندی، دستاوردهای زیر حاصل می‌شود:

- ۱- تعیین و اولویت‌بندی اهداف، تدوین وظایف و انجام مأموریت اشراف اطلاعاتی بر اساس اولویت‌بندی و ساماندهی امور.
- ۲- تولید ادبیات مشترک و تعیین ابعاد اشراف اطلاعاتی بین ساحفها.

ضرورت تحقیق

عدم انجام این تحقیق

- ۱- باعث ایجاد چالش در چگونگی اشراف اطلاعاتی ساحفاها می باشد؛
- ۲- موجب بی توجهی به اشراف و در نتیجه کاهش اعتبار کشوری سازمانها، به خصوص در بین اعضای جامعه اطلاعاتی می گردد؛
- ۳- از هدف داری اقدامهای کنترلی کاسته می شود و به ضعفها و آسیب پذیریهای خودی نیز تسلط کمتری وجود خواهد داشت؛
- ۴- فقدان یک الگوی راهبردی برای اشراف، موجب تکرار غافلگیریها و به تبع آن شکستها و ناکامیهای امنیتی می شود.

پیشینه های تحقیق

۱ - پروژه تحقیقاتی

پروژه اشراف اطلاعاتی در نیروی انتظامی جمهوری اسلامی ایران. مشخصات محقق و تاریخ و محل اجرای تحقیق: هادی جمشیدیان به درخواست ناجا در ۱۳۸۸ هجری شمسی، سؤال اصلی تحقیق: چستی و چرایی و چگونگی اشراف اطلاعاتی در ناجا؟ روش اجرایی تحقیق: تحقیق کیفی و بنیادی.

نتایج: در این پروژه ضمن ارائه کلیات و مبانی نظری اشراف از جمله مفهوم اشراف اطلاعاتی، به اصول رویکردهای اشراف اطلاعاتی و در نهایت عملیات جمع آوری اطلاعات پنهان که بستر اشراف اطلاعاتی را فراهم می آورد می پردازد. در بخش دوم مراحل عملیات جمع آوری پنهان و ارتباط آن با اشراف تنها به عنوان بستر ساز ممکن است.

۲ - پایان نامه و رساله ها

۱-۲. رساله: طراحی الگوی راهبردی اشراف اطلاعاتی ناجا، محقق: پورمنافی، رساله دکترای دانشگاه دفاع ملی به راهنمایی یآوری سال ۱۳۹۶ هجری شمسی،

سؤال اصلی تحقیق: الگوی راهبردی اشراف اطلاعاتی در ناجا چگونه است؟

روش تحقیق: روش آمیخته و تئوری مبنایی است.

نتایج تحقیق: در این رساله محقق عوامل اصلی و مؤثر بر رساله را در چهار بعد مطرح می‌نماید: جهت‌سازها، اهداف و مأموریت اطلاعاتی ناجا، الزامات، مدیریت بر اطلاعات، در جهت‌سازها اسناد بالادستی، بینشی، روشی و چشم‌انداز مطرح می‌باشد. در اهداف اشراف محیطی، اشراف زمانی، اشراف موضوعی و اشراف جمعیتی مطرح است. در الزامات فرماندهی و کنترل، شبکه‌سازی، زیرساخت‌ها، منابع، فرآیندها و نظام اطلاعاتی مطرح می‌شود. مدیریت بر اطلاعات که شامل اطلاعات درون و برون‌سازمانی و بانک اطلاعاتی بین سازمانی ارائه شده است.

۲-۲. رساله

مطالعه گروهی اشراف ملی اطلاعات در نظام جمهوری اسلامی ایران، محقق: با اهتمام جمعی از دانشجویان دانشگاه دفاع ملی با محوریت دکتر عصاریان‌نژاد در سال ۱۳۹۳ هجری شمسی انجام یافته است.

سؤال اصلی تحقیق: طرح جامع اشراف ملی اطلاعات چگونه و از چه ویژگی‌ها و الزاماتی برخوردار است؟

روش اجرای تحقیق: روش آمیخته و داده‌بنیاد.

نتایج تحقیق:

- شناسایی رویکرد مناسب طرح جامع اشراف ملی اطلاعات،
- شناسایی رابطه بین یکپارچه‌سازی و نظارت‌پذیری شبکه ملی اطلاعات و کارکرد موفق آن،
- شناسایی وضعیت موجود اشراف ملی اطلاعات در کشور و تبیین معضلات و مشکلات آن،
- بررسی تطبیقی طرح‌های اشراف ملی اطلاعات در کشورهای پیشرفته و امکان تحقق آن در کشور،

- شناسایی بسترهای موفق اشراف اطلاعاتی در کشور برای حضور در شبکه اشراف ملی اطلاعات.

از آنجا که تحقیق حاضر، تبیینی و اکتشافی و مبتنی بر تحلیل شبکه است و در خاتمه منجر به ارائه طرح جامع ادامه رویکرد مناسب اشراف ملی اطلاعات، نیازمند تمرکز سازمان اشراف ملی اطلاعات در یک ساختار مدیریت عالی اطلاعات است. کارکردهای موفقیت‌ساز اشراف ملی اطلاعات با یکپارچه‌سازی و نظارت‌پذیری شبکه اشراف ملی اطلاعات در کشور رابطه معنادار دارد. قابلیت‌ها و ظرفیت‌های تحقق اشراف ملی اطلاعات در کشور دچار آسیب‌زدگی است.

۲-۳. پایان‌نامه

طراحی الگوی اشراف اطلاعاتی در شهر، محقق و تاریخ و محل اجرای تحقیق: آقای توکلی، پایان‌نامه کارشناسی ارشد در دانشکده اطلاعات در سال ۱۳۹۲ هجری شمسی

- سؤال اصلی تحقیق: در این پژوهش سؤال اصلی این است که کدام الگوی اطلاعاتی برای اشراف اطلاعاتی در سطح شهر مناسب و پاسخگوی نیاز دستگاه اطلاعاتی است؟

- روش اجرایی تحقیق: تحقیق بنیادی و آمیخته.

- نتایج: فرض وی این است که بهره‌گیری از شبکه منابع اطلاعاتی بهترین الگو در این راستا است. وی در این تحقیق علاوه بر تبیین مفاهیم مربوط به اشراف و مشکلات کنونی ضعف اشراف بر سطح شهر پرداخته و در خاتمه با بهره‌گیری از داده‌های اطلاعاتی و تجارب سازمانی الگویی برای تقویت اشراف اطلاعاتی ارائه می‌دهد که بر اساس شبکه منابع می باشد.

۳- مقالات

۱-۳. نقش اشراف اطلاعاتی پلیس در برقراری نظم و امنیت، محقق و تاریخ تحقیق: ذوالفقاری، امیرحسین یآوری، صنیعی، پورمنافی (۱۳۹۳ ه.ش).

هدف اصلی تحقیق: بررسی نقش اشراف اطلاعاتی پلیس با توجه به عنصر نیروی انسانی و تجهیزات و امکانات در برقراری نظم و امنیت.

روش اجرا: روش کمی و با استفاده از پرسشنامه محقق ساخته.

نتایج: اشراف اطلاعاتی به طور کلی دارای دو عنصر نیروی انسانی و تجهیزات و امکانات است.

مؤلفه‌های شناسایی شده برای نیروی انسانی با تعداد نه مؤلفه و برای عنصر تجهیزات و امکانات تعداد پنج مؤلفه شناسایی و مورد بررسی قرار گرفت. عنصر تجهیزات و امکانات نیز دارای مؤلفه‌های ارتباطات، رایانه، اطلاعات، حفظ و بقای جمع‌آوری، گسترش و توسعه است.

۲-۳. هشداردهی

کارکرد تحلیل اطلاعاتی در پیشگیری از غافلگیری. محقق و تاریخ: ابراهیم حاجیانی (۱۳۹۰ ه.ش).

سؤال اصلی تحقیق: فرآیند تحلیل اطلاعاتی چیست و جایگاه آینده‌نگری در آن چگونه است؟ نسبت و رابطه غافلگیری، بحران‌های امنیتی و نظام هشداردهی در تحلیل اطلاعاتی چگونه است؟ تحلیل اطلاعاتی چگونه از غافلگیری پیشگیری می‌کند؟ اصول و ملاحظات اساسی در طراحی نظام هشداردهی برای پیشگیری از غافلگیری کدامند؟

روش اجرا: تحقیق حاضر از نوع توصیفی-تحلیلی و داده‌ها از طریق مطالعات کتابخانه‌ای به دست آمده.

نتایج: هشداردهی، روندی است که از آینده‌نگری و آینده‌شناسی آغاز می‌شود و طی آن، انواع حالات ممکن و محتمل شناسایی و برای هر حالت یا احتمال، نشان‌ها و علاماتی در نظر گرفته می‌شود. در نهایت، رصد و پایش شاخص‌های هشدار مطمع نظر قرار می‌گیرد. محصول نهایی هشداردهی، تعیین شکاف یا فاصله میان وضع موجود پدیده با پیش‌بینی‌های قبلی است که البته، ممکن است منجر به شکل‌گیری سناریوها یا پیش‌بینی‌های جدید نیز

بشود. نکته مهم آنکه، تکوین ذهنیت مخاطره‌ها در نزد تحلیلگران و مصرف‌کنندگان (تصمیم‌گیرندگان) به شدت زمینه‌مند و وابسته به شرایط است.

اهداف تحقیق

طراحی الگوی راهبردی اشراف اطلاعاتی در ساحفاها؛

اهداف فرعی

- ۱- تدوین ادبیات اشراف اطلاعاتی در ساحفاها؛
- ۲- تعیین ابعاد، مؤلفه‌ها و عوامل اشراف اطلاعاتی در ساحفاها؛
- ۳- تعیین روابط بین عوامل اشراف اطلاعاتی در ساحفاها؛

سؤال‌های تحقیق

سؤال اصلی: الگوی راهبردی اشراف اطلاعاتی ساحفاها با تمرکز بر دشمن و رویکرد آفندی چگونه است؟

سؤال‌های فرعی

- ۱- مفاهیم و ادبیات اشراف اطلاعاتی با تمرکز بر دشمن و رویکرد آفندی کدامند؟
- ۲- ابعاد، مؤلفه‌ها و عوامل اشراف اطلاعاتی در ساحفاها با تمرکز بر دشمن و رویکرد آفندی کدامند؟
- ۳- روابط بین عوامل اشراف اطلاعاتی در ساحفاها با تمرکز بر دشمن و رویکرد آفندی چگونه است؟

متغیرهای پژوهش

متغیرهای مستقل تحقیق؛ شامل جهت‌سازها در اشراف اطلاعاتی ساحفاها، اهداف اشراف در ساحفاها، مأموریت‌های ساحفاها و الزامات اشراف اطلاعاتی می‌باشد. متغیر وابسته نیز الگوی راهبردی اشراف اطلاعاتی می‌باشد.

تعاریف عملیاتی متغیرها

- الگو (مدل): الگو یا مدل به تصویر ساده‌شده‌ای از جهان واقعی گفته می‌شود که معمولاً در حد فهم سازنده آن از واقعیت شکل می‌گیرد.

- سازمان حفاظت اطلاعات، سازمانی است با ساختار مستقل در کنار نیروهای مسلح که وظیفه حفظ و صیانت نیروهای مسلح را در مقابل تهدیدات به‌خصوص تهدیدهای امنیتی به عهده دارد و بر اساس اساسنامه که به تصویب فرماندهی معظم کل قوا رسیده است، مأموریت کلی آن‌ها عبارت است از: پیشگیری، کشف، شناسایی و خنثی نمودن فعالیت براندازی، جاسوسی، خرابکاری، موارد ایجاد نارضایتی، نفوذ جریان‌های سیاسی و ایجاد اختلال در انجام مأموریت به‌منظور حفظ و صیانت نیروهای مسلح از طریق حفاظت کارکنان، اطلاعات، اسناد و مدارک، اماکن، تأسیسات، وسایل و تجهیزات و امنیت ارتباطات با رعایت اصل ۱۵۶ قانون اساسی.

- اشراف اطلاعاتی: عبارت است از برتری اطلاعاتی بر حریف یا دشمن؛ این مفهوم و تعریف از اشراف در سازمان‌های حفاظت اطلاعات به‌عنوان یک تشکیلات اطلاعات و ضد اطلاعاتی، مفهوم کاربردی‌تری دارد. زمانی که تشکیلات اطلاعاتی اهداف مشخص اطلاعاتی را تحت کنترل و سیطره اطلاعاتی قرار می‌دهد، در این صورت اشراف اطلاعاتی به وجود آمده است و زمانی تداوم خواهد داشت که این سیطره اطلاعاتی بتواند امکان تصمیم‌سازی و تصمیم‌گیری را برای مدیران در سازمان‌ها فراهم نماید و در واقع اشراف اطلاعاتی زمانی تحقق می‌یابد که نسبت به حریف، برتری اطلاعاتی داشته باشد. اشراف اطلاعاتی در حفاظت اطلاعات بیشتر به معنای تسلط اطلاعاتی بر دشمن و حریف در جهت پیشگیری از تهدیدات و آسیب‌پذیری‌های نیروهای مسلح است تا با آرامش به انجام مأموریت بپردازند و در این راه تسلط بر روندهای گذشته و وضعیت حال و پیش‌بینی آینده مسائل و تهدیدات و آسیب‌پذیری‌ها برای صیانت و حفاظت از نیرو مطرح می‌گردد.

- الگوی راهبردی اشراف اطلاعاتی: ارائه نظام زنده و گویا و مسیر حرکت راهبردی (دائمی، اصولی و کل‌نگرانه)، اشراف و تسلط اطلاعاتی بر دشمن به سمت وضعیت مطلوب (به‌صورت واقعی و مانوری) با مفاهیم موجود می‌باشد.

کلیات و مبانی نظری تحقیق

اشراف اطلاعاتی

از نظر لغوی، اشراف از ماده «ش ر ف» گرفته شده است و «شرف» معانی مختلفی دارد که از آن جمله می‌توان به «بلندی، جای بلند و مکان رفیع» اشاره کرد. در فرهنگ لغت دهخدا، «اشراف» به معنی «بلند شدن» آورده شده است و «اشراف علیه من فوق» به «اطلاع یافتن بر چیزی» و «از بالا به زیر نگریستن» معنی شده است و «با اشراف» در فرهنگ امروز عرب، به معنی «تحت نظر» است (فرهنگ ابجدی عربی - فارسی ج ۱: ۸۰) و از نظر اصطلاحی اشراف را احاطه داشتن بر مسائل، وقایع، رخدادها و حوادث قبلی و جاری در رابطه با موضوع یا موضوعات مشخص و معین تعریف می‌نمایند، در برخی نظرات اشراف مترادف با نظارت ذکر شده و یک معنای اشراف نظارت بر امور است (محمدی‌فر، ۱۳۸۷: ۱۴).

دانشکده اطلاعات و امنیت دانشگاه امام حسین^(۴) نیز در منابع آموزشی خود از تعاریف موجود از اشراف اطلاعاتی، به هفت تعریف توجه نموده است، هرچند ممکن است این تعاریف با موارد ذکر شده قبلی مشابهت‌هایی داشته باشد ولی با توجه به ارائه دسته‌بندی خاص تکرار می‌شود:

۱- اشراف اطلاعاتی شناخت کامل از گذشته، حال و آینده یک موضوع اطلاعاتی به لحاظ فرصت‌ها، آسیب‌ها و تهدیدها است.

۲- اشراف اطلاعاتی عبارت از دانش اطلاعاتی مراجع ذی‌صلاح نسبت به آخرین وضعیت موضوعات اطلاعاتی داخلی شامل قوت‌ها و ضعف‌ها و موضوعات اطلاعات خارجی شامل تهدیدها، آسیب‌ها و فرصت‌ها است.

۳- اشراف اطلاعاتی تسلط، مراقبت، هوشمندی، علم و دانش و احاطه بر موضوعی یا چیزی است.

۴- اشراف اطلاعاتی مجموعه تلاش‌ها و اقداماتی است که در اثر اجرای آن یک سیستم اطلاعاتی احاطه و تسلط کامل در روند گذشته، حال و آینده وقایع و حوادث پیرامونی

(نیازهای اطلاعاتی) پیدا می‌کند، به نحوی که قادر باشد در جهت پیشگیری و مقابله با تهدیدات و آسیب‌پذیری‌های مترتب بر آن اقدام به‌موقع به‌عمل آورد.

۵- اشراف اطلاعاتی دانش اطلاعاتی است نسبت به افکار و نیت، تصمیمات و اقدامات دشمنان، خودی و رقیبان که بر اساس یک فرآیند مطمئن به دست آید و بیان‌کننده تهدیدات، آسیب‌ها و فرصت‌ها در حوزه داخلی و خارجی است.

۶- اشراف اطلاعاتی دانش یقینی و علم قطعی است که در فرآیند و مدار اطلاعات، بررسی‌های نسبی اطلاعاتی را به اطلاعات قطعی و یقینی جهت تهیه استراتژی‌ها و خط‌مشی‌های اطلاعاتی آماده می‌سازد.

۷- اشراف اطلاعاتی دانش کامل است نسبت به موضوعات اطلاعاتی در حوزه‌های داخلی و خارجی (مجموعه مقالات اشراف، ۱۳۸۹: ۷۰).

- اشراف حفاظت اطلاعاتی: اشراف اطلاعاتی ساحفها؛ یعنی آگاهی یافتن کامل و همه‌جانبه از اخبار و اطلاعات ن. م و نسبت به موضوعات مختلف شامل سازمان‌ها و کلیه عوامل مؤثر در اجرای مأموریت از قبیل کارکنان و اهداف مرجع؛ در ابعاد امنیتی و غیر امنیتی جمع‌آوری، تولید و تجزیه و تحلیل اخبار و اطلاعات به‌موقع بوده و به‌صورت صحیح و دقیق انجام شود و هیچ‌خلافی از نظر مأموریت‌های اطلاعاتی نسبت به هیچ‌یک از حوزه‌های ن. م در بین نباشد و کلیه نیازمندی‌های اطلاعاتی مشتریان اطلاعاتی تأمین شود. تعریف عملیاتی اشراف اطلاعاتی برای یک سازمان حفاظت اطلاعاتی عبارت است از برتری و تفوق اطلاعاتی سازمان بر حریف که پیش‌نیاز هر اقدام عملیاتی، پیگیری و تصمیم‌گیری‌ها برای مدیران و دست‌اندرکاران سازمان است و مانع از غافلگیری، فریب و شکست اطلاعاتی برای سازمان حفاظت اطلاعاتی و نیروی مسلح خواهد بود و آمادگی لازم برای پیشگیری و مقابله به‌موقع و مؤثر را برای این سازمان‌ها به وجود خواهد آورد. اشراف اطلاعاتی چنانچه از حال به آینده سوق داده شود قطعاً پیشگیری از وقوع حوادث و تولید فرصت برای مقابله با دشمن را در پی داشته و یک نوع بازدارندگی است. چراکه احاطه و تسلط کامل بر فرآیند زمانی رخدادهای در حال و گذشته و آینده است و منجر به پیشگیری می‌گردد (همان: ۷۲).

اشراف اطلاعاتی در منابع دینی: منابع دینی ما به دفعات و در شرایط مختلف بر رعایت اصول جنگی و دفاعی در مقابل دشمن تأکید دارند. اصول اولیه جنگ و دفاع با کلیدواژه‌هایی چون دقت، مراقبت، مشرف بودن، کسب خبر، مأمورین مخفی و... همراه است. از آیات قرآن گرفته که همه را به آمادگی در برابر دشمن دعوت می‌نماید تا احادیث و کلمات قصار پیامبر (ص) و اهل بیت (سلام الله علیها) بر آمادگی و اشراف بر دشمن تأکید دارند. هدف اسلام در ایجاد اشراف اطلاعات پیاده شدن احکام الهی و حاکمیت قوانین و دستورالعمل‌های خداوند در جامعه و به کار بستن آن دستورات است. برای مثال به آیات زیر اشاره می‌شود: «ای مؤمنان در مقام مبارزه با دشمنان، خود را آماده کنید و تا آن حد که می‌توانید از آذوقه و آلات جنگی و اسبان سواری و... (هرچه که باعث تقویت شما شود) فراهم کنید تا دشمنان خدا و دشمنان خودتان بترسند». در این آیه بیداری و مراقبت به‌عنوان یک الزام همیشگی توصیه شده و اذعان می‌دارد خداوند بر مسلمانان واجب کرده است تا در مواجهه و مقابله با دشمنان در همه ابعاد و حوزه‌ها دست برتر داشته و بر موضع اشراف تکیه زنند که این به نفع آن‌ها و دینشان می‌باشد (۶۰ انفال) این موضوع در صدر فعالیت‌های سازمان‌های امنیتی و اطلاعاتی در جهت رسیدن به اهداف و ایجاد اشراف اطلاعاتی قرار دارد. «ای اهل ایمان سلاح‌های جنگی‌تان را برگیرید و مراقب باشید» (پورمنافی، ۱۳۹۶: ۵۶).

سیره و احادیث و روایت‌های منتسب به پیامبر (ص) و اهل بیت (سلام الله علیها)، بر تسلط و مراقبت بر دشمن تأکید دارند از جمله، رسول خدا (ص) می‌فرماید: «از گماردن مراقبانی امین و راست‌گو بر آن‌ها غافل مشو تا در هنگام کارزار در کنارشان باشند و چگونگی کارکرد آن‌ها را ثبت کنند، به‌گونه‌ای که گویا خود در آنجا حاضر بوده‌ای» (میرجعفری، ۱۳۹۲: ۴۳). اخبار و روایات بسیاری در خصوص اهتمام معصومین (علیهم‌السلام) در مورد مسئله اشراف اطلاعاتی و دستیابی به اطلاعات وارد شده است. پیامبر اکرم (صلوات الله و سلامه علیه) و حضرت علی (ع) به لحاظ در دست داشتن حکومت، تأکید و توجه بسیاری بر اشراف اطلاعاتی و احاطه اطلاعاتی بر حکومت، کارگزاران و مردم داشتند. بیشترین شواهد و نمونه‌های فعالیت‌های اطلاعاتی در دوران حکومت حضرت، اشراف اطلاعاتی در نظریات امامین

انقلاب: امام در پیام هشت‌ماده‌ای که مهم‌ترین سند در امور اطلاعاتی از ایشان است به مجاز بودن و لزوم تجسس برای کشف و خنثی‌سازی توطئه دشمنان و مخالفین اسلام و نظام جمهوری اسلامی با رعایت ضوابط شرعی و قانونی تأکید دارند (میرجعفری، ۱۳۹۲: ۴۹). امام خمینی کار اطلاعاتی را یک ضرورت و تکلیف شرعی برای عموم افراد جامعه می‌داند و می‌فرماید: «ملت باید چشم‌هایش را باز کند و رفت‌وآمدهای مشکوک را در نظر بگیرد و ... باید خبر دهد» (صحیفه امام، جلد ۱۵: ۵۰) (شمس‌الهی، ۱۳۹۴: ۳۰). امام خمینی^(ه) ضمن توجه خاص به اشراف اطلاعاتی همیشه حدود و ثغوری برای این بحث قائل بوده‌اند، از جمله ایشان می‌فرمایند: «تجسس در احوال اشخاص در غیر مفسدین و گروه‌های خرابکار مطلقاً ممنوع است» (امام خمینی^(ه)، تیان، جلد ۲۲: ۲۲۳).

امام خامنه‌ای^(مدظله‌العالی) در دیدارهای عمومی و خصوصی خود با مسئولان و اعضای جامعه اطلاعاتی، اشراف اطلاعاتی را خواستار شده‌اند و مسئولان و فرماندهان ارشد نیروهای مسلح را بارها این مفهوم به تسلط و غلبه بر دشمن هدایت نموده‌اند. ایشان ایران می‌فرمایند: اگر یک اطلاعات ایده‌آل بخواهیم داشته باشیم، بایستی این‌گونه باشد که اطلاعات در کشور فضای امن ایجاد کند، یعنی تصرف اطلاعاتی و حرکت اطلاعاتی و کار از نوع حفاظتی باید تبدیل شود به کار امن‌سازی و ایجاد امنیت در کشور؛ یعنی بایستی ما آن‌چنان رسوخ کنیم در پایه‌های جامعه و آن مرافق اطلاعاتی و مراکز اصلی اطلاعاتی را در دست داشته باشیم که واقعاً مسئولین کشور احساس کنند، هیچ نگرانی‌ای وجود ندارد، یعنی مسلط باشند بر کارشان تا مردم هم در سایه اعتماد آن‌ها احساس آرامش و امنیت بکنند (دیدار با وزیر و معاونین واجا، ۱۳۹۵/۱۲/۲۵). با دقت در بیانات و فرمان‌ها و تقریرات معظم له که مخاطب آن‌ها اطلاعات و حفاظت اطلاعات بوده‌اند، کلیدواژه‌های زیر بیشترین فراوانی را دارند: تسلط داشتن، حساس بودن، مواظبت کردن و مراقبت کردن، جستجو نمودن، دنبال کردن و پیگیری، زیر نظر داشتن و زیر ذره‌بین قرار دادن، دائم نگاه کردن، حضور داشتن (حضور دائمی)، علم و دانش در امور محوله، تلاش بیشتر در انجام مأموریت‌ها و بیشتر از گذشته فعالیت کردن، به هوش بودن، هیچ نقطه‌ای از فعالیت اطلاعاتی دور نماندن و غفلت نکردن که این کلیدواژه‌ها جهت‌گیری اقدامات

ساحفها را در بعد اشراف اطلاعاتی نشان می‌دهند و اشراف اطلاعاتی ساحفها را نتیجه دقت و هوشیاری و تمرکز و حضور مستمر و تلاش در مواظبت و کسب علم و دانش در امور محوله می‌دانند (مولایی، ۱۳۸۹: ۴۷).

- فرماندهی معظم کل قوا^(مدظله‌العالی) که در دیدار مسئولان و کارکنان حفاظت اطلاعات نیروهای مسلح در تاریخ ۱۳۸۸/۹/۸ فرمودند «سازمان‌های حفاظت اطلاعات در واقع نبض نیروهای مسلح هستند» از واژه نبض می‌توان به یکی از وظایف اصلی ساحفها در بعد اشراف اطلاعاتی و تسلط داشتن بر مجموعه نیروهای مسلح پی برد.

- ایشان خطاب به مسئولین حفاظت اطلاعات سپاه پاسداران تأکید می‌فرمایند: «وظیفه متعارف خودتان... اشراف بر سپاه و کارهای این مجموعه است» (میرجعفری، ۱۳۹۲: ۵۳).

- در بعد مأموریتی ساحفها طی جلسات متعدد مواردی به شرح ذیل را به‌عنوان مأموریت‌ها و اقدامات اصلی این سازمان‌ها مطرح نموده‌اند که در ذیل به برخی از آن‌ها اشاره می‌شود:

- دشمن‌شناسی: برخی کلیدواژه‌های ایشان در رابطه با اشراف اطلاعاتی بر دشمن به شرح ذیل است:

- دانستن فکر دشمن: «اگر در هر نقطه‌ای که شما هستید بتوانید بفهمید، دشمن در فکر چیست، یقیناً مبالغ زیادی از حمله دشمن را پیشگیری خواهید کرد و خودتان را مصونیت خواهید بخشید و کارهایی که باید انجام دهید، انجام خواهید داد» (۸۷/۹/۲).

- «هیچ نقطه‌ای از عرصه فعالیت اطلاعاتی نباید از نظر دور بماند. هیچ نقطه‌ای، یعنی سرگرم شدن به یک بخش، ما را مبادا از بخش‌های دیگر غافل کند» (۸۷/۵/۲۳).

- تأکید بر تهاجم به دشمن به جای انفعال در برابر آن «یک چیز که در حفاظت اطلاعات و دستگاه‌های اطلاعاتی کلاً گفتم این است که ما غالباً موضعمان در مقابل سرویس‌های حریف موضع تدافعی است، باید این را تبدیل کرد به موضع تهاجمی» (شرفیابی رئیس ساحفاودجا، ۹۲/۳/۵).

- «ما باید در برابر رژیم صهیونیستی و آمریکا تهاجم اطلاعاتی و امنیتی داشته باشیم نه پدافند» (۸۹/ ۱۰/۵).

- ضد جاسوسی و ضد براندازی: «حفاظت‌ها باید دنبال کارهای جاسوسی و بیگانه و کارهای خلاف جدی باشند، این اولویت کار آن‌ها است».
- مقابله با آسیب‌ها: «باید وظیفه پیشگیری و مراقبت، پیش از وقوع خطاهای اطلاعاتی را نیز در وظایف خود به دقت لحاظ کنید» (۱۰ / ۸۶۹).
- مقابله با آسیب‌های اقتصادی: «حفاظت سپاه یکی از مأموریت‌هایش را همین قرار بدهد: مراقبت و جلوگیری از تخلفات اقتصادی در سپاه؛ پول چیز خطرناکی است» (شمس‌الهی، ۱۳۹۴: ۳۱).

اشراف اطلاعاتی در مستندات قانونی

اصل هفدهم از اصول پایه دکترین نیروهای مسلح: داشتن اطلاعات از محیط درونی و بیرونی به‌ویژه در مورد دشمنان و اخلاط‌گران از لوازم اولیه و اساس برای هر نیروی نظامی و انتظامی می‌باشد؛ زیرا اطلاعات قلب تصمیم‌گیری است، اطلاعات باید به‌روز، صحیح و به اندازه کافی و در مورد قوت‌ها، ضعف‌ها، تهدیدات، آسیب‌پذیری‌ها و قابلیت‌های خودی و دشمن باشد. نیروهای مسلح باید علاوه بر اطلاعات خودی و دشمن از آخرین دستاوردهای علمی و فنی و نیز وضعیت جهان مطلع باشند و به‌طور مداوم آن‌ها را رصد نمایند (ابلاغی ستاد کل ۱۳۹۰).

- در متن سند نهایی چشم‌انداز ۲۰ ساله نظام (بند ۷) یکی از ویژگی‌های اصلی چنین آمده است: اشراف اطلاعاتی با توان آگاه‌سازی و پیشگیری، مجهز به سامانه‌های اطلاعاتی و هوشمند با تعاملات سازنده و فراگیر در ابعاد داخلی، ملی و بین‌المللی، استقرار امنیت پایدار مردمی و قابلیت مدیریت بحران.

- در بند ۴۴ سیاست‌های کلی برنامه پنجم توسعه که در سال ۱۳۸۷ هجری شمسی ابلاغ گردید، بحث اشراف اطلاعاتی به‌صورت زیر آمده است:

- تقویت نقش مردم و اطلاعات مردمی در پیشگیری از تحرکات ضد امنیتی؛
- تقویت و تعامل مؤثر دستگاه‌های اطلاعاتی، انتظامی و قضایی و هماهنگی بین آن‌ها برای تأمین اشراف اطلاعاتی و مقابله با هر نوع اخلاط در امنیت عمومی، اقتصادی و اجتماعی و مقابله با تهدیدهای نرم؛

- در متن اهداف راهبردی سپاه پاسداران آمده است: اشراف و تسلط اطلاعاتی با تأکید برافزایش ظرفیت‌های جمع‌آوری اطلاعاتی (آشکار و پنهان) و تحلیل آن‌ها با تعبیه سامانه گردش به لحظه اطلاعات به سامانه‌های امنیتی و در زمان حقیقی.

- در ماده ۱۰ قانون تأسیس وزارت اطلاعات ج.ا.م صوب ۲۷ / ۵ / ۱۳۶۲ شرح وظایف وزارت اطلاعات به این صورت بیان شده است:

- کسب و جمع‌آوری اخبار و تولید، تجزیه، تحلیل و طبقه‌بندی اطلاعات مورد نیاز در ابعاد داخلی و خارجی.

- کشف توطئه‌ها و فعالیت‌های براندازی، جاسوسی، خرابکاری و اغتشاش علیه استقلال و امنیت ارضی کشور و نظام ج.ا.م.

- همکاری و تبادل اطلاعات و تجارب اطلاعاتی با کشورهایی که حائز صلاحیت لازم باشند (مجموعه مقالات اشراف، ۱۳۹۲: ۱۲۵).

نمونه اشراف اطلاعاتی در سرویس‌های اطلاعاتی جهان: بررسی‌ها نشان می‌دهد، در قرن بیست و یکم دست کم شش چالش در حوزه ضد اطلاعات پیش روی مدیریت جامعه اطلاعاتی دنیا است:

۱ - تدوین چشم‌انداز قرن بیست و یکم برای ضد اطلاعات؛

۲ - توسعه دکترین شفاف ضد اطلاعات برای عصر اطلاعات؛

۳ - اختصاص منابع بیشتر برای جمع‌آوری و تجزیه و تحلیل اطلاعات در حوزه ضد اطلاعات؛

۴ - از میان برداشتن موانع نهادی و فرهنگی بین اطلاعات و ضد؛

۵ - تسهیل به‌کارگیری جدیدترین و آخرین فناوری‌ها و روش‌شناسی‌های آزمون‌شده در حمایت از عملیات ضد اطلاعاتی تهاجمی و تدافعی.

۶ - لحاظ کردن احترام به حقوق شهروندی در دکترین ضد اطلاعات

(میرجعفری، ۱۳۹۲: ۳۶).

الگوی اشراف اطلاعاتی پلیس بریتانیا (ان.آی.ام):^۱ از بین چند سرویس اشراف اطلاعاتی و الگوهای بررسی شده در ادامه به بررسی اشراف در پلیس بریتانیا می‌پردازیم؛ ترکیبی از محرک‌های سیاسی برون‌سازمانی و نیز محرک‌های درون‌سازمانی در داخل پلیس بریتانیا، این ادارات پلیسی را به سمت ایجاد الگوی اشراف اطلاعات ملّی هدایت کرد. فشار دولتی به پلیس برای آنکه هوشمندانه‌تر کار کند، همراه با منابع کمتری که در اختیار پلیس قرار داشت و نیز همگام با شناخت بیشتری که پلیس از تجربه کار کردن در رویکردهای بازدارنده به دست آورده بود، منجر به ایجاد الگوی اشراف اطلاعات شد. مشخصه مهم و منحصر به فرد دیگری که الگوی فوق دارد و می‌توان در مقایسه با سایر مطالعات موردی اشاره شده در اینجا آن را به‌عنوان یک خصوصیت ممتاز قلمداد کرد، این بود که این الگو یک چارچوب اطلاعاتی بود که با الزام دولت به وجود آمد.

روش‌ها و ابزارهای اشراف اطلاعاتی

روش‌های اصلی اشراف اطلاعاتی و جمع‌آوری عبارت‌اند از: اشراف اطلاعاتی با منابع آشکار. اطلاعات حاصل از منابع انسانی؛ اطلاعات حاصل از جمع‌آوری داده‌های فضای زمین؛ اطلاعات حاصل از جمع‌آوری علائم، اخبار جمع‌آوری شده از داده‌های انتقالی (به‌طور کلی شنود)، اطلاعات ارتباطی، اطلاعات الکترونیکی و اطلاعات علائم تجهیزات خارجی می‌باشد. اطلاعات حاصل از سنجش‌ها و نظارت و بازرسی و تعیین کیفیت که در اصل با حضور میدانی و کنترل از دور همراه است. در این روش اخبار گردآوری شده توسط تحلیل‌های کمی و کیفی و توجه به نشانه‌های فیزیکی اهداف و وقایع به‌منظور تعیین ویژگی‌ها و ماهیت آن‌ها بررسی می‌شوند. در جمع‌آوری و ایجاد اشراف اطلاعاتی تلاش می‌شود هر روش مکمل روش‌های دیگر باشد و تحلیلگران اطلاعاتی، مانند جورچین تصویر کلی و اشراف اطلاعاتی را میسر نمایند (سی سال مجاهدت خاموش، ۱۳۹۳: ۱۴۱). در یک دسته‌بندی کلان روش‌های کسب اشراف اطلاعاتی را به موارد ذیل تقسیم می‌نمایند: آشکار یا پنهان؛ تئوری یا عملی؛ تهاجمی یا تدافعی؛

1. The UK National Intelligence Model (NIM)

انفرادی یا اجتماعی؛ متکی بر نیروی انسانی؛ متکی بر تجهیزات؛ ابزارهای مورد استفاده برای اشراف اطلاعاتی که اکثراً ابزار جمع‌آوری هستند به صورت زیر قابل دسته‌بندی است: منابع نظامی - منابع مردمی - مخبرین نظامی - مخبرین مردمی - منابع رسمی سازمانی - صندوق‌های پستی و فلزی - تلفن ستاد خبری - مراجعات حضوری - مطبوعات و بازدیدها و کنترل‌های نوبه‌ای و سرزده (جلسات هم‌اندیشی ساحفاناجا، ۱۳۹۴).

زیرساخت‌های توسعه اشراف اطلاعاتی: به منظور توسعه اشراف اطلاعاتی باید زیرساخت‌هایی آماده گردد تا حصول اشراف مطلوب دست‌یافتنی‌تر شود. بررسی‌ها مواردی را به عنوان زیرساخت‌های مورد نیاز جهت ایجاد و توسعه اشراف اطلاعاتی نشان می‌دهند که اصلی‌ترین آن‌ها عبارت‌اند از:

- شبکه منابع و مخبرین در جمع‌آوری. سرمایه‌های انسانی و مالی. امکانات (تجهیزات و سیستم‌های فنی).

- تربیت و آموزش کارکنان و ایجاد فرهنگ سازمانی کسب‌خبر. ایجاد شرایط دسترسی و حضور کارکنان و عوامل در همه مأموریت‌های ن.م. زمینه‌سازی تعامل، هماهنگی و اطلاع‌رسانی بیشتر بین سازمان‌ها. توجه خاص به اقدام و عملیات‌های اطلاعاتی. اصلاح و وضع قوانین و مقررات (مجموعه مقالات اشراف، ۱۳۹۲: ۱۶۵). هنوز سازمان‌های مختلف در جامعه اطلاعاتی به دلیل وظایف خاص به خود اجازه می‌دهند مستقل عمل نمایند که به این موضوع عملکرد لوله بخاری گفته می‌شود (جانسون: ۱۳۹۱: ۱۸۶).

راه‌کارهای ارتقای اشراف اطلاعاتی در ساحفها: برخی راه‌کارها از خروجی مصاحبه‌های انجام‌شده به عنوان ارتقادهنده اشراف اطلاعاتی حاصل گردیده است که به آن‌ها اشاره می‌گردد:

- فرهنگ‌سازی در نیروهای مسلح و جامعه هدف برای همکاری اطلاعاتی؛
- اهتمام فرماندهان به اطلاعات؛ ابلاغ مأموریت و نظارت، رفع موانع و مشکلات اجرای مأموریت.

- تنظیم و تقویت هماهنگی و تعامل (دستگاه‌های لشکری - کشوری) و تشکیل شورای هماهنگی اطلاعات در سطح استان‌ها با مسئولیت ارشدترین فرمانده.

- کنترل و نظارت بر به‌روز نگه داشتن اطلاعات پایه هر رده و پرهیز از جابه‌جایی غیر ضرور مسئولین و افسران اطلاعاتی. اهتمام و تمرکز به اولویت‌های ابلاغی مأموریت و حلقه‌های ضعیف. در طراحی و اجرای مأموریت‌ها حتماً برآورد اطلاعاتی تهیه شود.

- توجه به ارتقای آموزشی کارکنان ساحفها و کارشناسان اشراف اطلاعاتی (روش‌های اشراف، ۱۳۹۲: ۴۵).

و عوامل مؤثر در اشراف اطلاعاتی ساحفها به دو دسته عوامل درون و برون‌سازمانی تقسیم می‌شود. عوامل مؤثر درون‌سازمانی مؤثر بر اشراف اطلاعاتی را می‌توان به شرح ذیل بیان نمود:

۱- نیروی انسانی؛ ۲- ساختار و تشکیلات و سازمان نفرات. ۳- راهبرد (استراتژی). ۴- روش‌ها و ابزارهای اشراف اطلاعاتی.

نتایج اشراف اطلاعاتی

- ۱- محیط‌شناسی، آگاهی و برآورد اطلاعاتی از توانایی نیروهای دشمن یا حریف در طرح‌ریزی، جمع‌آوری، پردازش و انتشار اطلاعات.
- ۲- تعیین و اولویت‌بندی اهداف، تدوین وظایف و انجام مأموریت بر اساس اولویت‌بندی و ساماندهی امور.
- ۳- پیش‌بینی تهدیدات و آسیب‌ها در اهداف، عملیات پیش‌دستانه، کارآمدی و روزآمدی سیستم اطلاعاتی (مزینانی و دیگران، ۱۳۸۷).
- ۴- توانایی و در اختیار داشتن هر سه سطح اطلاعات (راهبردی، عملیاتی و تاکتیکی) و کنترل اطلاعاتی بر اقدامات و تحرکات دشمن یا حریف.
- ۵- آمادگی لازم برای پیشگیری و مقابله به‌موقع و مؤثر. پیشگیری از شکست‌ها، غافلگیری، فریب و نقص برنامه‌ها و طرح‌های اطلاعاتی.
- ۶- تولید فرصت‌ها و ایجاد تهدید علیه حریف.
- ۷- اعمال مدیریت صحیح در اداره سازمان.

۸ - برقراری امنیت نسبی.

۹ - اطلاع‌رسانی و هشداردهی به تصمیم‌گیران (جمشیدیان، ۱۳۹۳: ۴۵)

الگوی راهبردی اشراف اطلاعاتی: مجموعه‌ای سازمان‌یافته از تصمیمات پذیرفته‌شده در نظریه‌ها و رویکردهای اشراف اطلاعاتی، سیاستی (گرایشی) روشی، ابزاری - منابع محیطی (اهداف) شبکه‌ای، وظیفه‌ای مورد سیاست‌ها، اصول، راه‌حل‌های مشترک سرویس‌ها، استانداردها، رهنمودها و علاوه بر همه آن‌ها اطلاعاتی است که توسط مشتریان مورد استفاده قرار می‌گیرند. منظور از الگوی راهبردی اشراف اطلاعاتی هدایت فرآیند برنامه‌ریزی، جمع‌آوری، تهیه، تجهیز، نوسازی، تدارک واسطه‌ها و در اختیار گرفتن منابع اشراف اطلاعاتی در سطح ملی یا فراملی است. این الگو ابزارها و روش‌هایی را برای تکامل و توسعه پایدار سیستم‌های ارتباطی و اطلاعاتی در خود ارائه می‌کند که توسط فناوری‌های تعامل‌ساز شکل می‌گیرد و به نیازهای مسئولان و سیاست‌گذاران مربوطه پاسخ می‌دهد. الگوی راهبردی اشراف اطلاعاتی مجموعه‌ای از اصول، استانداردها، رهنمودها و دستورالعمل‌ها است که طراحی و تهیه سیستم‌های تعامل‌پذیر را ارتقا می‌بخشد و تسهیل می‌کند.

مهم‌ترین عناصر طراحی الگوی اشراف در قالب الگوی تعاملی عبارت‌اند از: الف) جهت‌سازها، ب) پیشران‌ها، ج) روندها، د) روش، ه) کارکرد، و) محصول (پورمنافی: ۱۳۹۶: ۷۸).

حفاظت اطلاعات: حفاظت اطلاعات سازمان تغییر نام یافته ضد اطلاعات قبل از پیروزی انقلاب اسلامی در ایران است، دو مفهوم عام و خاص برای حفاظت اطلاعات مطرح است. واژه عام حفاظت بر کلیه اقدامات ضد اطلاعاتی تکیه دارد و واژه خاص حفاظت بر اقدامات خاص در زمینه حفظ اهداف مرجع حفاظتی پنج‌گانه (اسناد و اطلاعات، کارکنان و خانواده، اماکن و تأسیسات، فناوری ارتباطات و اطلاعات، سلاح و مهمات و تجهیزات) دلالت می‌نماید. حفاظت از ریشه حفظ بوده که واژه‌ای عربی است، ولی مصدری مجعول و برساخته است که در عربی یافت نمی‌شود (معین، ۱۳۶۰) حفاظت اطلاعات کلیه اقداماتی است که برای تأمین امنیت و حفظ اطلاعات در قبال تهدیداتی چون جاسوسی، خرابکاری و براندازی صورت می‌گیرد و از دسترسی عامل غیر مجاز به اطلاعات جلوگیری

می‌کند (جمشیدیان، اکبری، ۱۳۹۵: ۹۲). حفاظت عبارت از کلیه اقدامات، مقررات و قوانین و دستورالعمل‌هایی است که به کار گرفته می‌شوند تا موضوعات مهم و حیاتی کشور از دسترس افراد غیر مجاز مصون مانده و از تأثیر فعالیت‌هایی؛ نظیر نفوذ، جاسوسی، خرابکاری، براندازی و خطرات طبیعی و سهل‌انگاری در امان بماند (افضل، ۱۳۹۵: ۲۵) (جمشیدیان، ۱۳۸۷: ۱۲).

فرماندهی معظم کل قوا می‌فرماید: «یک چیز که به حفاظت اطلاعات و دستگاه‌های اطلاعاتی کلاً گفتم این است که ما غالباً موضعیان در مقابل سرویس‌های حریف، موضع تدافعی است، باید این را تبدیل کرد به موضع تهاجمی» (شرفیابی رئیس ساخفاودجا، ۹۲/۳/۵).

«ما باید در برابر رژیم صهیونیستی و آمریکا تهاجم اطلاعاتی و امنیتی داشته باشیم نه پدافند» (۸۹/ ۱۰/۵). این دو جمله تکلیف ما را در باب رویکرد آفندی و دشمنان اصلی مشخص می‌نماید.

حفاظت اطلاعات در کلام ولایت: حضرت امیر^(ع) در عهدنامه مالک اشتر می‌فرمایند: رفتار کارگزاران را زیر نظر بگیر و بازرسان مخفی راست گو و وفادار برایشان بگمار؛ زیرا بازرسی نهانی و مراقبت پنهانی تو، آنان را به حفظ امانت و مدارا با رعیت وامی‌دارد. (اطلاعات در اسلام: ۱۳۹۰، ۷). امام خامنه‌ای می‌فرماید: «آیا همه کاری را که باید بکنیم کرده‌ایم؟ آیا ما توانسته‌ایم در این کشور که تقریباً آماج حملات همه دستگاه‌ها و سرویس‌های اطلاعاتی فعال دنیا است... آن حصار حفاظتی و اطلاعاتی لازم را ایجاد کنیم که دشمن نتواند آنچه را که لازم دارد جمع کند؟» (۱۳۸۵/۴/۴) (نادی، ۱۳۹۴: ۶۱) «کار شما (حفاظت اطلاعات) ... یک حرکتی است در خط مقدم نیروهای مسلح، بلکه با یک دید وسیع‌تر، در خط مقدم نظام جمهوری اسلامی. شما با دشمنان در صحنه‌هایی درگیر می‌شوید که از همه صحنه‌ها مهم‌تر و حساس‌تر و خطرناک‌تر است» (دیدار ساخفاجا ۷۴/۰۴/۰۷).

حفاظت اطلاعات در اسناد بالادستی: بنای اصلی و مستند قانونی اسناد راهبردی در ساحفها، اساسنامه حفاظت اطلاعات ن.م و سند تحول ساحفها می‌باشد، مثلاً اساسنامه ساحفاناچا در مورخ ۱۳۹۵/۱۲/۲۵ به تصویب فرماندهی معظم کل قوا^(مدظله‌العالی) رسیده است.

رسالت‌ساحفاهای: ساحفا موظف است با تحلیل مستمر محیط نسبت به حفظ و صیانت امنیتی ن.م از طریق پیش‌بینی، پیش‌گیری، کشف، شناسایی و خنثی‌سازی فعالیت‌های جاسوسی، براندازی، خرابکاری و موارد ایجاد نارضایتی و اختلال در انجام مأموریت، نفوذ جریانات سیاسی، فرق انحرافی و مفسد، جرائم شبه‌امنیتی و غیر امنیتی باندى، شبکه‌ای و فردی مهم و مقابله با عملیات روانی دشمن با رویکرد تهاجمی و رعایت اصل ۱۵۶ ق.ا.ج.ا. اقدام نماید (تحلیل نقشه‌های معماری ناجای آینده ۱۳۹۷).

روش‌شناسی تحقیق

نوع تحقیق: روش تحقیق مورد استفاده در این پژوهش: از نظر هدف توسعه‌ای - کاربردی است و از نظر ماهیت، توصیفی - پیمایشی است و از منظر نوع داده‌ها، روش تحقیق آمیخته می‌باشد. قلمروی تحقیق (زمانی، مکانی و موضوعی) و قلمروی زمانی این تحقیق از لحاظ بررسی از ابتدای انقلاب اسلامی تاکنون می‌باشد. قلمروی مکانی تحقیق، کشور جمهوری اسلامی ایران و قلمروی موضوعی آن، اشراف اطلاعاتی در ساحفاهای با تمرکز بر دشمن و با رویکرد آفندی کشور است. جامعه آماری این پژوهش شامل جمعی از خبرگان و نخبگان و صاحب‌نظران با ویژگی‌های مشترک در درک راهبردی از حوزه اشراف اطلاعاتی و با شناخت کافی از اشراف و حوزه‌های مرتبط ساحفاهای به صورت گزینش هدفمند به این شرح هستند: مدیران و کارشناسان عالی ساحفاهای فرماندهان عالی سپاه، ارتش و نیروی انتظامی که سابقه امور اطلاعاتی و حفاظتی را دارند و مسئولین اشراف در ستاد کل نیروهای مسلح و دفتر سیاست‌گذاری و امور راهبردی ساحفاهای که مدنظر قرار گرفتند. روش نمونه‌گیری و حجم آن: با توجه به کم بودن حجم جامعه آماری (۵۸ نفر) برای نمونه‌گیری از روش تمام‌شمار استفاده گردید. برای گردآوری ادبیات تحقیق از منابع کتابخانه‌ای و مقالات داخلی و خارجی، مراجعه به اسناد و مدارک عمومی و تخصصی، اینترنت، مصاحبه و اسناد سازمانی و خروجی اندیشه‌ورزی‌ها و همایش‌ها استفاده گردید. همچنین به منظور گردآوری داده‌های مورد نیاز، از جامعه مورد تحقیق از

پرسش نامه با سؤالات بسته پنج گزینه‌ای استفاده شده است و تلاش گردیده که گویه‌های آن تمام متغیرهای تحقیق را پوشش دهند. در این پژوهش از پرسشنامه‌های محقق ساخته شده استفاده گردید.

تجزیه و تحلیل داده‌ها

الف - آمار توصیفی: در این تحقیق به منظور آشنایی با جامعه مورد تحقیق، داده‌های جمعیت‌شناختی با استفاده از مقیاس‌های اسمی برای مواردی، مانند درجه یا رتبه، شغل، میزان تحصیلات و سنوات خدمت، جمع‌آوری و با کمک فنون آمار توصیفی، مانند فراوانی، توزیع فراوانی، فراوانی تجمعی و نمودار هیستوگرام (میله‌ای) تشریح شده است.

ب - آمار استنباطی: چون مقیاس در نظر گرفته شده برای جمع‌آوری داده‌ها از طریق پرسشنامه، مقیاس رتبه‌ای می‌باشد، در این تحقیق از تحلیل عاملی برای بررسی روایی پرسشنامه؛ از روش آلفای کرونباخ برای بررسی پایایی پرسشنامه، از آزمون T یک نمونه‌ای و از آزمون فریدمن برای رتبه‌بندی میانگین تأثیر عوامل مؤثر استفاده گردید.

۱ - در این تحقیق اولین متغیر مستقل جهت‌سازها در اشراف اطلاعاتی ساحفها با تمرکز بر دشمن و رویکرد آفندی نام دارد که جمعاً دارای پنج مؤلفه و ۲۵ شاخص عملیاتی به شرح جدول (۳.۳) تعریف گردیده است. این شاخص‌های عملیاتی با استفاده از ابزار پرسشنامه که مقیاس سنجش آن رتبه‌ای و بر اساس طیف ۱۰ گزینه‌ای لیکرت از (خیلی زیاد عدد ۱۰) تا (خیلی کم عدد یک) بوده، اندازه‌گیری شده است.

۲- دومین متغیر مستقل اهداف اشراف در ساحفها تعریف گردید که دربرگیرنده چهار مؤلفه و جمعاً تعداد ۱۷ شاخص عملیاتی تعریف گردید که با استفاده از ابزار پرسشنامه که مقیاس سنجش آن رتبه‌ای و بر اساس طیف ده گزینه‌ای از (خیلی کم) تا (خیلی زیاد) تنظیم و اندازه‌گیری شد.

۳ - سومین متغیر مستقل مأموریت‌های ساحفها تعریف گردید که دربرگیرنده نه مؤلفه و جمعاً تعداد ۳۴ شاخص عملیاتی تعریف گردید که با استفاده از ابزار پرسشنامه که مقیاس

سنجش آن رتبه‌ای و بر اساس طیف ده گزینه‌ای از (خیلی کم) تا (خیلی زیاد) تنظیم و اندازه‌گیری شد.

تحلیل داده‌های نظری: تحلیل‌های توصیفی سؤالات جمعیت‌شناختی: مورد تحلیل واقع گردید که نتایج به شرح زیر است: آمار توصیفی درجه یا رتبه پاسخ‌دهندگان. مطابق خروجی؛ ۲۵ نفر معادل ۴۳ درصد دارای درجه سرهنگی، ۲۱ نفر معادل ۳۶ درصد دارای درجه سرتیپ دومی، ۱۰ نفر معادل ۱۷ درصد دارای درجه سرتیپی بوده‌اند. دو نفر نیز فاقد درجه نظامی بوده‌اند یا درجه خود را مشخص ننموده‌اند. مطابق خروجی جدول تعداد ۱۶ نفر معادل ۲۸ درصد از جامعه پاسخ‌دهنده دارای جایگاه فرماندهی یا مدیری بوده‌اند، تعداد ۲۴ نفر معادل ۴۱ درصد دارای جایگاه ریاست، ۱۸ نفر معادل ۳۱ درصد سایر جایگاه‌ها را در سطح سازمان‌ها داشته‌اند.

با تحلیل محتوای کیفی مصاحبه‌های انجام‌شده با خبرگان و صاحب‌نظران، مؤلفه‌ها و شاخص‌های زیر جهت تدوین پرسشنامه به شرح زیر احصا گردید:

— جهت‌سازهای اشراف اطلاعاتی در ساحفاها کدامند؟ از نظر خبرگان و داده‌های اسنادی، مؤلفه‌های اصلی جهت‌سازهای اشراف اطلاعاتی در ساحفاها شامل اسناد بالادستی، مبانی ارزشی، حریف و دشمن، چشم‌انداز و رویکردها می‌باشد که هر یک دارای چندین شاخص می‌باشند.

— اهداف اشراف اطلاعاتی در ساحفاها کدامند؟ مؤلفه‌های اصلی اهداف اشراف اطلاعاتی در ساحفاها شامل پنج مؤلفه پیشگیری، کشف، شناسایی، خنثی‌سازی می‌باشد که مجموعاً این مؤلفه‌ها دارای ۱۷ شاخص می‌باشند؛

— مأموریت‌های ساحفاها کدامند؟ مؤلفه‌های اصلی مأموریت‌های اشراف اطلاعاتی در ساحفاها شامل کسب و جمع‌آوری اخبار و اطلاعات طبقه‌بندی‌شده (۵ شاخص)، کشف و خنثی‌سازی توطئه‌ها و براندازی و جاسوسی و خرابکاری (۴ شاخص)، تهیه طرح‌های حفاظتی اخبار و اسناد و اطلاعات و اهداف مرجع و نظارت بر آنها (۵ شاخص)، آموزش و ارشاد و آگاه‌سازی حفاظتی کارکنان (۱)، گزارش اخبار و اطلاعات امنیتی به مراجع ذی‌صلاح

(۳ شاخص)، کشف و شناسایی فعالیت‌های سیاسی کارکنان و نفوذ جریانات سیاسی در ن.م. (۴ شاخص)، مطلع نمودن فرماندهان از موارد مفید برای مأموریتشان (۳ شاخص)، بررسی صلاحیت امنیتی کارکنان و سازمان‌های وابسته (۵ شاخص)، طرح‌ریزی و انجام عملیات فنی و کنترل ارتباطات (۳ شاخص) آمده است.

- الزامات اشراف اطلاعاتی در ساحفها کدامند؟ مؤلفه‌های اصلی الزامات در اشراف اطلاعاتی در ساحفها؛ شامل شش مؤلفه زیرساخت (شاخص‌ها: سرمایه‌های انسانی، خدمات قابل ارائه، منابع اطلاعاتی، فناوری و تجهیزات و فرهنگ سازمانی مطلوب)، ساختار سازمان (شاخص‌ها: استانداردهای سازمان، دامنه رسمیت در سازمان، استقلال سازمان، تمرکز و حیطه کنترل در سازمان، پیچیدگی و حرفه‌ای‌گرایی و تفویض اختیار و حیطه عمودی سازمان)، مبانی روشی (شاخص‌ها: مدل‌ها و الگوهای موجود، نگرش سامانه‌ای، روش‌های پنهان، روش‌های آشکار، روش‌های تلفیقی و هوشمند و جمع‌آوری در محیط سایر و دنیای مجازی)، شبکه‌سازی (شاخص‌ها: مدیریت و تربیت هادیان شبکه، ارتباط بین اعضای شبکه، ابزارهای انگیزشی، یکپارچه‌سازی و تجمیع سامانه‌ها و بانک‌ها، شبکه منابع و مخبرین درون سازمانی و منابع و مخبرین برون سازمانی)، تعامل اطلاعاتی (شاخص‌ها: بین ساحفها، جامعه اطلاعاتی ن.م، جامعه اطلاعاتی کشور و تعاملات خارجی و بین‌المللی) و مدیریت بر اطلاعات (درگاه‌های اطلاعاتی ن.م و سایت‌ها و بانک‌ها، مدار اطلاعاتی و گردش اطلاعات در سازمان‌ها، منابع خبری سایبری، کانال‌های اجتماعی مرتبط و مورد استفاده کارکنان نیروهای مسلح، اخبار آشکار و فرآیند جمع‌آوری اطلاعات ساحفها و نگاه راهبردی به کسب اطلاعات) می‌باشد.

آزمون تحلیل عاملی شاخص‌ها و مؤلفه‌های بعد اهداف اشراف در ساحفها: مطابق خروجی چون سطح معناداری برای کلیه شاخص‌ها از میزان خطای ۰/۰۵ کمتر به دست آمده، در نتیجه فرض H1 مورد تأیید واقع می‌گردد. این بدان معناست که شاخص‌های تدوین شده مرتبط با هر مؤلفه با مؤلفه مربوطه و در نهایت با بعد اهداف ساحفها به هم مرتبط هستند. چون سطح معناداری برای کلیه شاخص‌ها از میزان خطای ۰/۰۵ کمتر به دست آمده، در نتیجه

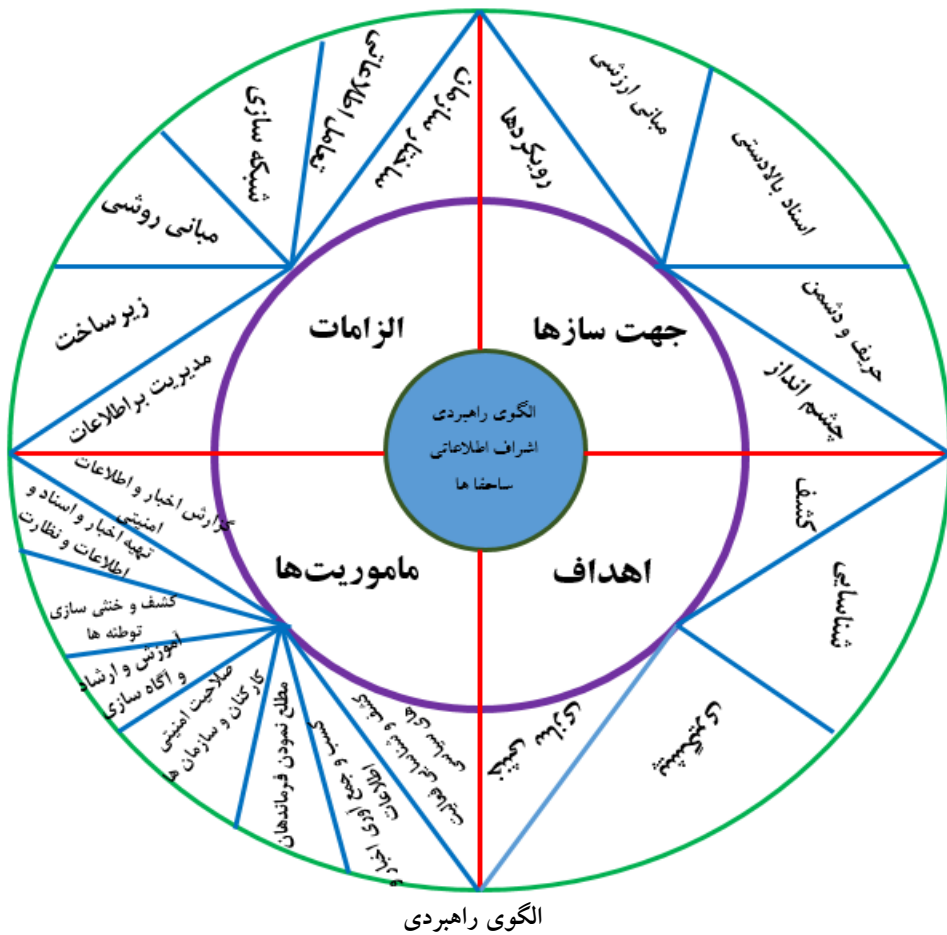
فرض **H1** مورد تأیید واقع می‌گردد. این بدان معناست که شاخص‌های تدوین‌شده مرتبط با هر مؤلفه با مؤلفه مربوطه و در نهایت با بعد مأموریت ساحفاها به هم مرتبط هستند. چون سطح معناداری برای کلیه شاخص‌ها از میزان خطای ۰/۰۵ کمتر به دست آمده در نتیجه فرض **H1** مورد تأیید واقع می‌گردد. این بدان معناست که شاخص‌های تدوین‌شده مرتبط با هر مؤلفه با مؤلفه مربوطه و در نهایت با بعد الزامات اشراف به هم مرتبط هستند. در تحلیلی جداگانه به رتبه‌بندی اهمیت هر یک از مؤلفه‌های ابعاد چهارگانه الگوی راهبردی اشراف اطلاعاتی پرداخته شد. برای این منظور به کمک آزمون رتبه‌بندی فریدمن رتبه اهمیت هر یک از مؤلفه‌ها در درون هر بعد مشخص گردید که نتایج به شرح آمده است. برای این رتبه‌بندی فرضیاتی مطرح گردید و سپس به کمک آزمون رتبه‌بندی فریدمن تقدم و تأخر هر یک از مؤلفه‌ها مشخص گردید: **H0**: اولویت مؤلفه‌های بعد جهت‌سازها با هم یکسان است. **H1**: حداقل اولویت دو مؤلفه از مؤلفه‌های پنج‌گانه بعد جهت‌سازها با هم تفاوت معنادار دارند. با توجه به خروجی جدول چون سطح معناداری کمتر از میزان خطای ۰/۰۵ به دست آمده است، فرض **H1** مورد تأیید قرار می‌گیرد. این بدان معناست که اولویت مؤلفه‌های جهت‌سازها با هم یکسان نیست و با هم تفاوت معنادار دارند. اولویت رتبه میانگین هر کدام از مؤلفه‌ها به ترتیب از بیشترین به کمترین در جدول بالا نشان داده شده است. آزمون رتبه‌بندی مؤلفه‌های بعد اهداف اشراف با توجه به خروجی جدول چون سطح معناداری کمتر از میزان خطای ۰/۰۵ به دست آمده است، فرض **H1** مورد تأیید قرار می‌گیرد. این بدان معناست که اولویت مؤلفه‌های اهداف اشراف در ساحفاها با هم یکسان نیست و با هم تفاوت معنادار دارند. اولویت رتبه میانگین هر کدام از مؤلفه‌ها به ترتیب از بیشترین به کمترین در جدول بالا نشان داده شده است. **H0**: اولویت مؤلفه‌های بعد اهداف اشراف در ساحفاها با هم یکسان است. **H1**: حداقل اولویت دو مؤلفه از مؤلفه‌های چهارگانه بعد اهداف اشراف در ساحفاها با هم تفاوت معنادار دارند. **H0**: اولویت مؤلفه‌های بعد مأموریت‌های ساحفاها (۳) ماده ۱۶ قانون آجا با هم یکسان است. **H1**: حداقل اولویت دو مؤلفه از مؤلفه‌های نه‌گانه بعد مأموریت‌های ساحفاها (۳) ماده ۱۶ قانون آجا با هم تفاوت معنادار دارند.

آزمون رتبه‌بندی مؤلفه‌های بعد مأموریت‌های ساحفاها: با توجه به خروجی جدول چون سطح معناداری کمتر از میزان خطای ۰/۰۵ به دست آمده است، فرض **H1** مورد تأیید قرار می‌گیرد. این بدان معناست که اولویت مؤلفه‌های اهداف اشراف در ساحفاها با هم یکسان نیست و با هم تفاوت معنادار دارند. اولویت رتبه میانگین هر کدام از مؤلفه‌ها به ترتیب از بیشترین به کمترین در جدول بالا نشان داده شده است. **H0**: اولویت مؤلفه‌های بعد الزامات اشراف با هم یکسان است. **H1**: حداقل اولویت دو مؤلفه از مؤلفه‌های شش‌گانه بعد الزامات اشراف با هم تفاوت معنادار دارند. با توجه به خروجی جدول چون سطح معناداری کمتر از میزان خطای ۰/۰۵ به دست آمده است، فرض **H1** مورد تأیید قرار می‌گیرد. این بدان معناست که اولویت مؤلفه‌های اهداف اشراف در ساحفاها با هم یکسان نیست و با هم تفاوت معنادار دارند. اولویت رتبه میانگین هر کدام از مؤلفه‌ها به ترتیب از بیشترین به کمترین در جدول بالا نشان داده شده است. **H0**: اولویت ابعاد الگوی راهبردی «اشراف اطلاعاتی ساحفاها با تمرکز بر دشمن و رویکرد تهاجمی» با هم یکسان است. **H1**: حداقل اولویت دو بعد ابعاد الگوی راهبردی «اشراف اطلاعاتی ساحفاها» با هم تفاوت معنادار دارند. آزمون رتبه‌بندی ابعاد اشراف

رتبه میانگین	مؤلفه‌ها	ردیف
۲.۷۸	جهت سازها	۱-
۲.۷۲	اهداف اشراف	۲-
۲.۳۰	مأموریت ساحفاها	۳-
۲.۲۰	الزامات	۴-

$$\text{sig} = .۰۵۳ \text{ و } df = ۳ \text{ و } \chi^2 = ۷.۷۰۴ \text{ و } N = ۵۰$$

با توجه به خروجی جدول چون سطح معناداری کمتر از میزان خطای ۰/۰۵ به دست آمده است، فرض **H1** مورد تأیید قرار می‌گیرد. این بدان معناست که اولویت ابعاد الگوی راهبردی اشراف اطلاعاتی ساحفاها با تمرکز بر دشمن و رویکرد تهاجمی با هم یکسان نیست و با هم تفاوت معنادار دارند. اولویت رتبه میانگین هر کدام از ابعاد به ترتیب از بیشترین به کمترین در جدول بالا نشان داده شده است.

نتیجه گیری

در این الگو، اصول کلی در قالب فرمانها و تدابیر از ناحیه فرمانده صاحب ولایت و صاحب فتوا و حسب اقتضات زمان و مکان، بر اساس همان ارزشهای دینی و انقلابی به صورت احکام ویژه صادر می گردد و تبعیت از آن واجب و الزامی بوده و این جزو اختصاصات سازمانهای حفاظت اطلاعات می باشد. نظر به نتیجه گیری به عمل آمده، پیشنهادهای پژوهشگر در خصوص ارتقای اشراف اطلاعاتی سازمانهای حفاظت اطلاعات و در قالب دادههای علمی و بر پایه این تحقیق ارائه می گردد:

الزام ساختاری: کمیته راهبردی تحقق اشراف اطلاعاتی در سازمان‌های حفاظت اطلاعات زیر نظر دفتر سیاست‌گذاری و نظارت راهبردی ساختارها تشکیل و کلیه وظایف، انتظارات و... این کمیته مشخص گردد.

الزام فرآیندی: قبل از اجرای الگو آنچه مهم به نظر می‌رسد این است که سازمان‌های حفاظت اطلاعات سرانجام کار را برای خود مشخص نمایند و راهبردها را به عملیات اقداماتی ترجمه نموده و به صورت دقیق مشخص کنند که چه کسی، در چه زمانی، چه برنامه‌ای را با چه امکانات و منابعی می‌خواهد به انجام برساند.

- برای فهم الگوی یکپارچه در اجرا، ضرورت دارد تا در خصوص درک مبانی نظری این حوزه، کار عمیقی توسط سازمان‌های حفاظت اطلاعات انجام گیرد؛ زیرا مفاهیم این حوزه سهل، ممتنع است، به گونه‌ای که ممکن است ابتدا هیچ ابهامی در مطالعه و برداشت اولیه وجود نداشته باشد؛ اما در مراحل بعدی این اختلاف برداشت‌ها متفاوت و عمیق شود.

- فرهنگ‌سازی پیرامون اجرای الگو مورد توجه قرار گیرد.

- سازمان‌های حفاظت اطلاعات باید اقدام‌های اساسی زیر را برای ارتقای اشراف اطلاعاتی خود دنبال کند:

تعیین و تعریف نقش هر یک از عوامل مؤثر بر اشراف اطلاعاتی ن.م با رویکرد تهاجمی نیروهای مسلح و اجرایی کردن آن.

باید با تهیه شاخص‌های دقیق، بتوان اشراف اطلاعاتی را که امری کیفی است به وسیله عدد و رقم کمی ساخت تا قابل اندازه‌گیری باشد.

به تعاریف لغوی و اصطلاحی اشراف توجه ویژه معطوف داشت. این امر را از برداشت‌های سلیقه‌ای در مفهوم آن برحذر می‌دارد.

بررسی و ارزیابی میزان توفیق هر حوزه در فراهم کردن شرایط و سازوکار لازم و تولید اطلاعات و رفع کاستی‌ها و نواقص در هر حوزه.

به روز نگه داشتن وضعیت سازمان با توجه به نیازمندی‌های اطلاعاتی و جرائم و شگردها. اشراف امری نسبی است و مشرف مطلق خداوند متعال است لذا باید با توجه به این اصل، توقعات را به شکلی منطقی سامان داد و از هر بخش به قدر استعداد و توان آن بخش انتظار داشت. زیرا اشراف، مأموریتی کلی است که از اجزای مختلف تشکیل شده و هر جزء آن به عهده یک بخش از سازمان است.

- برآورد تلفیقی ضد اطلاعات تهیه شده در دفتر سیاست‌گذاری و امور راهبردی ساحفاها به حفاظت اطلاعاتها توصیه می‌نماید این اقدامها را انجام دهند:

- اشراف بر دشمن،

- اشراف بر محیط حفاظت‌شونده،

- مصون‌سازی کارکنان و مأموریت‌های ن.م،

- مهار و کنترل تهدیدها و آسیب‌ها،

- کسب توان بازدارندگی برای مقابله همه‌جانبه.

این موارد نیز می‌تواند مبنای مشخصی برای اشراف ساحفاها باشد و همین برآورد در جای دیگر تهدید و آسیب‌های نیروهای مسلح را در ابعاد سیاسی مکتبی، اقتصادی، فرهنگی اجتماعی، دیپلماسی دفاعی، امنیتی و آسیب‌های خاص، مانند فساد و انحراف اخلاقی می‌داند (برآورد تلفیقی ضد، ۱۳۹۵: ۱۳۵).

به‌طور خلاصه مؤلفه‌های اشراف اطلاعاتی کارآمد با تمرکز بر دشمن و رویکرد آفندی: (برگرفته از ابلاغیه معاونت طرح و برنامه دفتر سیاست‌گذاری و امور راهبردی ساحفاها: ۱۳۹۲) را می‌توان به این شرح ارائه نمود:

مؤلفه‌های جهت‌ساز در اشراف اطلاعاتی با توجه به فرمایشات فرماندهی معظم کل قوا (مدظله‌العالی):

- حضور مؤثر در تمامی نقاط و لایه‌های سازمان حفاظت‌شونده،

- شناخت دقیق و مؤثر حوزه مأموریت و سازمان حفاظت‌شونده،

- دارا بودن چشم بینا، تیزبین و دقیق،

- رصد دائمی سازمان حفاظت‌شونده و محیط آن،
- شناخت زمینه‌ها، قرائن و شواهد و حوادث قبل از وقوع و ممانعت از آن‌ها،
- انعکاس به موقع اطلاعات، گزارش‌ها و هشدارها و انجام اقدامات مقتضی و مؤثر،
- ایفای نقش میزان الحراره و نبض برای حوزه حفاظت‌شونده و انجام کنترل‌های مؤثر و هدفمند، دسته‌بندی، استنتاج و تحلیل اطلاعات و انتشار و بهره‌برداری به موقع،
- تعامل و همکاری حداکثری با ساحفها و جامعه اطلاعاتی و سایر دستگاه‌ها با رعایت حیطه‌بندی،
- مؤلفه‌های تمرکز بر دشمن:
- حفظ هوشمندی و هوشیاری و شناسایی آسیب‌پذیری‌های خودی در برابر دشمن،
- شناخت اهداف و راهبردها و شیوه و شگردهای دشمن،
- شناخت نقاط ضعف دشمن،
- تهیه کاربست موضع تهاجمی در برابر دشمن،
- مقابله با رخنه و نفوذ دشمن،
- ایجاد فریب و اخلال در اهداف دشمن،
- شناخت مقاصد و نیات دشمن، ابزارها،
- مؤلفه‌های رویکرد تهاجمی**
- حضور هوشمندانه و سامانمند در محیط دشمن حضور در موقعیت زمان، مکان، فضا، ذهن و روند دشمن،
- انجام اقدام و فعالیت‌های عامل و غیر عامل.
- مؤلفه‌های کارآمدی در ساحفها با توجه به اساسنامه**
- پیش‌بینی و پیشگیری
- کشف و شناسایی
- خنثی‌سازی و بی‌اثرسازی

- تصمیم‌سازی
- صیانت از ن.م جلوگیری از غافلگیری ن.م.
- هرچه اقدامات ساحفاها بیشتر منجر به موارد فوق بشود از کارآمدی بیشتری برخوردار هستند.

راه‌کارهای ارتقای اشراف اطلاعاتی در ساحفاها

- فرهنگ‌سازی در نیروهای مسلح و جامعه هدف برای همکاری اطلاعاتی،
  - اهتمام فرماندهان به اطلاعات و نگاه راهبردی،
  - ابلاغ مأموریت و نظارت توسط ستاد برتر،
  - رفع موانع و مشکلات اجرای مأموریت،
  - تنظیم و تقویت هماهنگی و تعامل (دستگاه‌های لشکری- کشوری)،
  - تشکیل شورای هماهنگی اطلاعات در سطح رده‌ها با مسئولیت ارشدترین فرمانده،
  - کنترل و نظارت بر به‌روز نگه داشتن اطلاعات پایه حوزه مأموریت،
  - پرهیز از جابه‌جایی غیر ضرور مسئولین و افسران اطلاعاتی،
  - اهتمام و تمرکز به اولویت‌های ابلاغی مأموریت و حلقه‌های ضعیف،
  - در طراحی و اجرای مأموریت‌ها و تهیه برآورد اطلاعاتی،
  - توجه به ارتقای آموزشی کارکنان ساحفاها و کارشناسان اشراف اطلاعاتی
- تخصص‌گرایی در نیروی انسانی اشراف اطلاعاتی.
- اهداف تهاجمی در اشراف اطلاعاتی می‌تواند موارد ذیل باشد:
- تخریب و فروریختن اندیشه‌ها و تصورات حوزه حریف و جایگزین کردن اندیشه‌ها
  - و تصورات خودی به‌جای آن و تأثیرگذاری بر برداشت‌های دشمن،
  - از هم گسیختن سیستم‌های اطلاعاتی، خبرگیری و جاسوسی نیروهای حریف و غیر
  - عملیاتی کردن آن‌ها در صحنه عمل،
  - آشنایی با نگرش و باورهای مراکز قدرت و سیاستمداران کشور حریف نسبت به
  - کشور خودی،

- کسب اطلاعات راهبردی از برخی کشورهای هدف که پیش‌بینی‌های سازمان‌های اطلاعاتی کشور خودی در موردشان دقیق نبوده است،
  - نفوذ به مراکز حساس و ارتباط‌گیری با افراد مؤثر،
  - سرپوش گذاشتن بر ضعف و ناتوانی کشور یا سازمان خودی،
  - تأثیرگذاری بر افکار و نگرش‌های اساتید و نخبگان کشور یا سازمان حریف،
  - ایجاد اختلال در تشخیص و تحلیل داده‌ها توسط دشمن،
  - دست‌کاری در بازخوردگیری دشمن از وضعیت خودی،
  - سردرگم نمودن نیروهای متخاصم و تجهیزات آن‌ها در عملیات‌های نظامی،
  - وادار کردن سرویس اطلاعاتی حریف به عملکرد به نحو دلخواه خودی،
  - دستیابی به اهداف ضد جاسوسی از طریق جمع‌آوری مستقیم اطلاعات از سازمان حریف،
  - فریب اطلاعاتی به‌منظور منحرف نمودن تحلیل‌های حریف در راستای منافع خودی،
  - ارزیابی مستمر توانایی و کارایی اطلاعاتی حریف،
  - اطلاع از آنچه دشمن در سر می‌پروراند،
  - حفظ برتری و تفوق اطلاعاتی بر حریف،
  - غافلگیر نمودن و تحمیل ناکارآمدی بر حریف.
- اقدام‌های تهاجمی حفاظت اطلاعاتی را می‌توان به روش‌های ذیل انجام داد:
- انجام عملیات آفندی با استفاده از منابع دوبر در جهت اشراف اطلاعاتی،
  - انجام عملیات نفوذ و رخنه در حوزه حریف،
  - تقرب به وابستگان نظامی دستگاه دیپلماتیک برخی از کشورها در داخل کشور،
  - طراحی و اجرای عملیات ربایش وسایل و امکانات همراه عوامل اطلاعاتی حریف،
  - جذب و استخدام مأمور مترصد در حوزه حریف،
  - برنامه‌ریزی برای تشکیل و راه‌اندازی پوشش در حوزه حریف،

- ایجاد ایستگاه‌های اطلاعاتی در گلوگاه‌ها برای جمع‌آوری اطلاعات،
- حضور اطلاعاتی در بازارچه‌های مرزی و مرزهای رسمی،
- ایجاد ایستگاه‌های شنود اطلاعاتی بی‌سیم و باسیم در جدار مرز،
- استخدام عامل نشانگر و خبریاف،
- انجام عملیات ورود پنهان به اماکن سوژه‌های عملیاتی و غیر عملیاتی و حلقه‌های آسیب‌پذیر،
- نشت اطلاعات به صورت ساختگی و انجام عملیات فریب،
- جمع‌آوری اطلاعات به روش‌های نوین مثلاً شبکه‌های حسگر بی‌سیم.

فهرست منابع و مآخذ

الف. منابع فارسی

۱. قرآن کریم.
۲. نهج البلاغه، دشتی، محمد (۱۳۸۵)، چاپ اول، قم، انتشارات الطیار.
۳. فرهنگ معین.
۴. اشراف ملی اطلاعات (۱۳۹۳)، مطالعه گروهی، تهران، دانشگاه دفاع ملی.
۵. افضل، رضا (۱۳۹۵)، اصول و مبانی حفاظت، تهران، دانشگاه اطلاعات و امنیت ملی.
۶. برآورد تلفیقی ضد اطلاعات (۱۳۹۵)، دفتر سیاست‌گذاری و امور راهبردی ساحتها.
۷. پورمنافی، ابوالفضل (۱۳۹۲)، الگوی اشراف اطلاعاتی ناجا (رساله دکترا)، دانشگاه عالی دفاع ملی.
۸. ثابت، علی (۱۳۹۶)، گزارش راهبردی، درآمدی بر مفهوم‌شناسی حکمت تهاجم اطلاعاتی، دانشکده پیامبر اعظم (ص) تهران.
۹. جانسون، لای ک (۱۳۹۱)، جمع‌آوری و تحلیل اطلاعات، ترجمه فرشید مهدوی، تهران، دانشکده امام هادی (ع) دانشگاه امام حسین (ع).
۱۰. جلیلیان، اردشیر (۱۳۸۸)، اشراف اطلاعاتی، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، اطلاعات و آگاهی، دانشگاه علوم انتظامی، تهران.
۱۱. جمشیدیان، هادی (۱۳۸۸)، مقاله «مفهوم اشراف اطلاعاتی و راهکارهای تحقق آن»، همایش اشراف اطلاعاتی، تهران، دانشکده امنیت و اطلاعات دانشگاه جامع امام حسین (ع).
۱۲. جمشیدیان، هادی؛ اکبری، حسین (۱۳۹۵)، مقاله اسم مقاله، فصلنامه اطلاعاتی و حفاظتی جامعه اطلاعاتی، سال هفتم، شماره دوم.
۱۳. چراغی، احمد (۱۳۹۲)، رهیافتی بر دشمن‌شناسی، تهران، نشر حدیث کوثر، ساحتاناجا.
۱۴. چراغی، احمد، (۱۳۹۳)، منشور حفاظت اطلاعات، نشر حدیث کوثر ساحتاناجا.
۱۵. چراغی، احمد (۱۳۹۸)، الگوی راهبردی اشراف اطلاعاتی ساحتها، دانشگاه عالی دفاع ملی.
۱۶. چکیده مقالات همایش حفاظت اطلاعات آینده (۱۳۸۹)، تهران، دانشکده امام هادی (ع) دانشگاه امام حسین (ع).
۱۷. خواجه‌امیری، مهدی و سایرین (۱۳۸۷)، اشراف اطلاعاتی، ساحتاناجا، تهران، انتشارات پشتیبانی ساحتاناجا.
۱۸. دفتر سیاست‌گذاری و امور راهبردی ساحتها (۱۳۹۵)، اساسنامه حفاظت اطلاعات نیروی انتظامی جمهوری اسلامی ایران، تهران.
۱۹. دشتی، محمد (۱۳۸۸)، بررسی راه‌های ارتقای تعامل بین اعضای جامعه اطلاعاتی، میزگرد بررسی راه‌های ارتقای تعاملات جامعه اطلاعاتی، دانشکده امام هادی (ع).

۲۰. دفتر سیاست‌گذاری و امور راهبردی ساحفاها (۱۳۹۵)، اساسنامه حفاظت اطلاعات نیروی انتظامی جمهوری اسلامی ایران، تهران.
۲۱. شولسکی، آبرام (۱۳۸۱)، نبرد بی‌صدا: درک دنیای اطلاعات، ترجمه معاونت پژوهشی دانشکده امام باقر (ع)، تهران.
۲۲. شمس الهی، نصرت‌الله (۱۳۹۴)، فقه حفاظتی، تهران، دفتر سیاست‌گذاری و نظارت راهبردی ساحفاها.
۲۳. شیخ‌زاده، رجبعلی (۱۳۹۲)، کارآمدی و بهره‌وری در ساحفاها (فصلنامه هادی) ساحفاها دانشکده امام هادی (ع).
۲۴. صالحی، سید مجتبی (۱۳۸۷)، اهداف اطلاعات تهاجمی، فصلنامه هادی، سال پنجم، سال پنجم، شماره هفدهم.
۲۵. عصاریان‌نژاد، حسین (۱۳۹۶)، مطالب کلاسی دانشگاه دفاع ملی درس امنیت و انتظام ملی.
۲۶. قاسمی، بابایی (۱۳۸۸)، «تبیین مفهوم و ضرورت اشراف اطلاعاتی»، همایش اشراف اطلاعاتی، تهران، دانشکده امنیت و اطلاعات دانشگاه امام حسین (ع).
۲۷. کتولی‌نژاد، خدابخش (۱۳۹۰)، مقاله «حفاظت اطلاعات آینده و مدیریت دانش»، فصلنامه تخصصی ساحفاناجا، تهران.
۲۸. احمدی‌فر، (۱۳۸۷)، اشراف اطلاعاتی، دوماهنامه تخصصی حفاظت، شماره ۸، انتشارات ساحفاناجا.
۲۹. مجموعه مقالات اطلاعاتی-امنیتی (۱۳۷۵)، جلد اول، معاونت پژوهش دانشکده اطلاعات، انتشارات بینش.
۳۰. مزینانی، احمد (۱۳۹۲)، مقاله اشراف اطلاعاتی، فصلنامه هادی، دانشکده امام هادی (ع) حفاظت اطلاعات سپاه پاسداران.
۳۱. نادى، حمیدرضا (۱۳۹۳)، حفاظت اطلاعات ملی، رساله دکترا، تهران، دانشگاه دفاع ملی.
۳۲. مرکز راهبردی ناجا (۱۳۹۷)، گروه صیانت امنیتی، گزارش راهبردی معماری ناجای آینده.
۳۳. مجموعه سخنرانی‌ها و مقالات همایش «حفاظت اطلاعات تهاجمی» ساحفاسا، دانشکده امام هادی.
۳۴. مولایی، سید یوسف (۱۳۸۹)، مقاله، اشراف اطلاعاتی محصول یا فرآیند، دانشکده و پژوهشکده اطلاعات و امنیت، چاپ اول، تهران.
۳۵. میرجعفری، سید اصغر (۱۳۹۳)، ارائه الگوی راهبردی ساحفاودجا، رساله دکترای دانشگاه دفاع ملی.
۳۶. یاورى، امیرحسین (۱۳۸۷)، اشراف اطلاعاتی، دوماهنامه تخصصی حفاظت، شماره ۸، انتشارات ساحفاناجا.